

Хома Ольга Михайлівна,
ORCID ID: 0000-0002-0778-1431

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри історії Угорщини та європейської інтеграції
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

METHODOLOGICAL FEATURES OF ORGANIZATION AND CONDUCT OF PRACTICAL CLASSES IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

У статті зосереджено увагу на специфіці проведення практичних занять з методики викладання історичних дисциплін у закладі вищої освіти. Актуальність зумовлена сучасними інноваційними підходами до їх організації, що дали можливість урізноманітнити види роботи, здійснювати індивідуальну пошукову діяльність та в групах, формувати складові професійної компетентності. Проаналізовано стан досліджуваної проблеми в наукових працях учених. З'ясовано, що умовно практичні заняття поділяють на групи: ознайомлювальні; підтверджувальні; частково-пошукові; дослідницькі. Досвід професійної діяльності автора у закладі вищої освіти дав можливість виокремити практичні заняття з моделюванням ситуацій (фрагментів занять, презентацій видів роботи, дидактичних ігор тощо) та аналітичні (систематизація та узагальнення теоретичних знань, виконання завдань за аналогією, тестів за розділами, складання методичних коментарів до переглянутих вебінарів за визначеною тематикою, аналіз занять з історії/інтегрованих курсів та інші).

Метою статті є з'ясування особливостей організації та проведення практичних занять з методики викладання історичних дисциплін у закладі вищої освіти. Визначено, що практичні заняття з методики викладання історичних дисциплін у ЗВО мають на меті: формувати у здобувачів вищої освіти складові професійної компетентності; ознайомити із специфікою викладання історичних дисциплін; набути компетенцій щодо структури лекційно-практичних занять, інших форм освітнього процесу; формувати вміння систематизувати історичний матеріал до заняття; добирати традиційні та інноваційні методи навчання; розвивати активну громадянську позицію.

Указано на відмінностях методики викладання історичних дисциплін від інших методик, що зумовлено: а) методичними підходами до засвоєння історичного матеріалу – дослідницька робота з фактами, документами, їх інтерпретація; б) змістом категоріально-понятійного апарату у порівнянні з іншими методиками; в) модульно-рейтинговою системою оцінювання на відміну від шкільної за групами результатів.

Це вимагає добірки методів навчання, алгоритм проведення окремих із них описано у статті. Увагу сфокусовано на таких: відтворювальний, частково-пошуковий, евристичний, навчальна дискусія, методи та прийоми розвитку критичного мислення, інтерактивні, ділові ігри професійного спрямування, тренінговий, ІК-методи.

Ключові слова: заклад вищої освіти, професійна компетентність, методика викладання історичних дисциплін, практичні заняття, методи навчання.

The article focuses on the specifics of conducting practical classes on the methodology of teaching historical disciplines in a higher education institution. The relevance is due to modern innovative approaches to their organization, which made it possible to diversify types of work, carry out individual search activities and in groups, and form components of professional competence. The state of the problem under study in other scientific works was analyzed. It was found that conventionally practical classes are divided into groups: introductory; confirmatory; partially search; research. The author's professional experience in a higher education institution made it possible to distinguish practical classes with modelling of situations (fragments of classes, presentations of types of work, didactic games, etc.) and analytical classes (systematization and generalization of theoretical knowledge, completion of tasks by analogy, tests by sections, preparation of methodological comments to reviewed webinars on a specific topic, analysis of history classes/integrated courses, etc.).

The purpose of the article is to clarify the features of organizing and conducting practical classes on the methodology of teaching historical disciplines in a higher education institution. It was determined that practical classes on the methodology of teaching historical disciplines in higher education institutions aim to: form in higher education applicants the components of professional competence; familiarize them with the specifics of teaching historical disciplines; acquire competencies regarding the structure of lecture-practical classes, other forms of the educational process; form the ability to systematize historical material for classes; to select traditional and innovative teaching methods; to develop an active civic position.

The differences in the methodology of teaching historical disciplines from other methodologies are indicated, which are due to: a) methodological approaches to the assimilation of historical material - research work with facts, documents, their interpretation; b) the content of the categorical-conceptual apparatus in comparison with other methodologies; d) the modular-rating assessment system in contrast to the school one based on groups of results.

This requires a selection of teaching methods, the algorithm for conducting some of them is described in the article. Attention is focused on the following: productive, partially search, heuristic, educational discussion, methods and techniques for developing critical thinking, interactive, business games of a professional orientation, training, IC methods.

Key words: higher educational institution, professional competence, methodology for teaching historical disciplines, practical classes, teaching methods. Постановка актуальності проблеми.

Постановка проблеми. Заклади вищої освіти в Україні здійснюють підготовку майбутніх фахівців, здатних до професійної діяльності в умовах ринку з урахуванням європейських стандартів та досягнень вітчизняної науки й практики. Специфікою освітнього процесу в ЗВО є наявність різних видів навчальних занять: лекція, лабораторні, практичні, семінарські, консультації та інші. Нами акцентується увага на специфіці проведення практичних занять. Це зумовлено сучасними інноваційними підходами до їх організації та добіркою методів навчання. Саме практичні заняття дають можливість урізноманітнити види роботи, організувати індивідуальну та пошукову діяльність у групах, формувати складові професійної компетентності. Дослідження означеної проблеми на часі й потребує детального його аналізу. З метою конкретизації вивчення науково-практичних підходів до цього питання за основу нами взято організацію практичних занять з методики викладання історичних дисциплін у закладі вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методика проведення лекційних, практичних занять у центрі дослідження низки педагогів, методистів. Відтак, С. Вітвицька у навчальному посібнику [1] рекомендує різні види завдань з педагогіки вищої школи, що включають алгоритм їх проведення та блоки контролю; І. Зайченко [3] розкриває власне бачення щодо педагогіки та методики навчання у ЗВО. Методика викладання у вищій школі знайшла своє відображення у наукових доробках В. Стинської. Важливим результатом дослідження є авторський погляд на організацію різних форм занять та методів навчання у закладі вищої освіти (лекцій, семінарських, практичних занять, лабораторних робіт, консультацій, вебінару, квесту, тематичної конференції, диспуту, дискусії, мозкового штурму, ділової гри, круглого столу, тренінгу) та методику організації науково-дослідницької роботи (підготовка наукової статті, тез, есе, комп'ютерної презентації, курсової, дипломної роботи) [10, с. 2].

Концептуальні теоретико-методологічні основи й вихідна настанова для конструювання й читання курсу «Методика і технології навчання історії у ЗВО» у центрі наукового пошуку Г. Маринченко. Критеріями історичної особистості здобувача вважаються наступні: оволодіння спеціальною історичною термінологією, категоріально-понятійним апаратом; прочитання спеціальної історичної літератури, оригінальних історичних текстів; навички історичного діалогу, історичного дискурсу в цілому; незалежне толерантне мислення як світоглядно-діяльнісна цінність; можлива реалізація історичної культури в процесі професійної діяльності [5, с.13].

Особливості організації й проведення практичних занять з методики викладання історії у вищій школі досліджуються Р. Давидюк. Авторкою вони умовно поділяються на навчально-діяльнісні та навчально-дослідницькі. На навчально-діяльнісних заняттях студенти самостійно або за участю викладача виконують завдання, відпрацьовуючи та засвоюючи практичні навички. До цього можна віднести – робота з книгою, документами, картами, посібниками, словниками тощо, метою якої є реферування, вивчення фактичного матеріалу навчальної дисципліни. Навчально-дослідницькі заняття відзначаються застосуванням методів роботи, пов'язаних з проведенням пошукових та дослідницьких дій. Це може бути аналіз теоретичних концепцій, архівних матеріалів, визначення особливостей та порівняння різних точок зору на одну проблему, що висвітлена у наукових джерелах ін. [2, с. 33–34].

Завдання для систематизації, узагальнення та закріплення знань з курсу «Сучасні методики навчання в закладах вищої освіти», навчальні матеріали для проведення практичних занять із використанням інноваційних технологій розроблено І. Левчук [4].

Є. Остропольська, Д. Березовський, О. Хорошайло рекомендують інноваційні методики навчання студентів закладів вищої освіти в умовах дистанційної форми навчання. З-поміж них характеризуються такі: контекстне, імітаційне,

проблемне, модульне навчання, повне засвоєння знань, дистанційне [8, с.70].

Таким чином, проблема проведення занять у ЗВО вивчається з погляду їх організації, видів та методики проведення, проте слід урахувати особливості викладання історії в умовах реформування шкільної історичної освіти.

Мета статті – з'ясувати особливості організації та проведення практичних занять з методики викладання історичних дисциплін у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Практичні заняття у закладі вищої освіти чітко регламентовані й тісно пов'язані з іншими видами: лекціями, лабораторними, семінарськими, індивідуальними заняттями, консультаціями.

Узявши за основу дослідження В. Стинської [10, с. 53-54], умовно практичні заняття поділяємо на групи: ознайомлювальні, що передбачають формування вмінь і навичок користування матеріалами, необхідними для виконання різних видів практичних робіт; підтверджувальні, на яких студент отримує підтвердження правильності викладених теоретичних знань; частково-пошукові, що передбачають виконання творчої роботи відповідно до заданої мети за запропонованим планом дослідження та орієнтованим переліком питань; дослідні, на яких студентам задають лише мету дослідження, усі інші етапи її виконання вони сплановують.

Досвід професійної діяльності у закладі вищої освіти дав можливість виокремити практичні заняття з моделюванням ситуацій (фрагментів занять, презентацій видів роботи, дидактичних ігор тощо); аналітичні (систематизація та узагальнення теоретичних знань, виконання завдань за аналогією, тестів за розділами, складання методичних коментарів до переглянутих вебінарів за визначеною тематикою та інші).

Проте слід зважити на дві групи особливостей викладання дисциплін історичного циклу: 1) відмінності методики навчання історії від методик навчання інших предметів, що вивчаються у вищій школі; 2) особливості методики навчання історії у вищій школі порівняно із загальноосвітньою [5, с. 60]. Це зумовлено: а) методичними підходами до засвоєння історичного матеріалу – дослідницька робота з фактами, документами, їх інтерпретація; б) змістом категоріально-понятійного апарату у порівнянні з іншими методиками; в) модульно-рейтинговою системою оцінювання на відміну від шкільної за групами результатів.

Однак спільним елементом методик навчання різних дисциплін слід уважати належність їх до педагогічної науки, метою якої є визначення теоретичних аспектів навчання й виховання як цілісного процесу, добірка ефективних методів та прийомів засвоєння певного явища, що спрямовані на досягнення мети.

Практичні заняття з методики викладання історичних дисциплін у ЗВО мають на меті: формувати у здобувачів вищої освіти складові професійної компетентності; ознайомити із специфікою викладання історичних дисциплін; набути компетенцій щодо структури лекційно-практичних занять, інших форм освітнього процесу, здатності їх моделювати; формувати уміння аналізувати і систематизувати історичний матеріал до заняття; добирати традиційні та інноваційні методи навчання; розвивати активну громадянську позицію.

Слід узяти до уваги, що «громадянознавчі наголоси у вивченні школярами історії, передусім щодо відповідального ставлення до своїх прав і обов'язків, усвідомленої діяльності на захист та утвердження демократії, виконання свого конституційного обов'язку із захисту незалежності та територіальної цілісності України, мають бути увиразнені на всіх циклах загальної середньої освіти, а не з'являтися в освітній програмі формально чи епізодично у відриві від реалій суспільного життя в Україні і світі, як і практики шкільного життя (зокрема, діяльності учнівського самоврядування)» [9, с. 6]. Таким чином, сучасна методика викладання історичних дисциплін має відповідати запитам суспільства й рекомендувати такі методи навчання, які сприяють розвитку критичного мислення, формуванню «Я-концепції особистості», громадянина України.

Вибір методів навчання залежить від теми практичного заняття, його мети, змісту матеріалу та способів презентації. Рекомендуємо окремі із них.

Відтворювальні. Передбачають виконання завдань на відтворення за аналогією чи на основі взірця. Для здобувачів вищої освіти, особливо з мовами навчання національних меншин, дають можливість з'ясувати ключові історичні події та методику їх висвітлення, формувати культуру усного й писемного українського мовлення. Приклад: викладач на основі лекції на тему «Нормативно-законодавча база розвитку історичної освіти в Україні» рекомендує студентам виписати із Загальних положень окремого документу ключові слова та пояснити їх зміст.

Аналіз конкретних ситуацій. Включає аналіз окремих педагогічних ситуацій, переглянутих вебінарів, відеоуроків тощо. На їх основі формується власний погляд специфіки застосування традиційних та інноваційних методів навчання історії чи інтегрованих курсів. Особливого підходу вимагає з'ясування ролі історичної постаті в історії: дані про історичного діяча; час та оцінка його діяльності на основі документів та вплив на розвиток суспільних відносин.

Частково-пошуковий, евристичний. Здобувачам вищої освіти пропонується низка взаємопов'язаних питань до вирішення певної проблеми, результатом яких є формулювання висновку. Пошук істини через асоціативний їх зв'язок стимулює студента до навчальної діяльності, розуміння наслідково-причинних ланцюжків в історичних процесах, дозволяє прогнозувати можливі їх результати.

Навчальна дискусія. Є важливим методичним інструментом у пошуку відповіді на актуальні питання. Слід зауважити, що сьогодні рекомендуються ключові моменти для обговорення змісту історичних фактів, з-поміж яких: розуміння історичних основ – «неприпустимо змішувати поняття «Русь» і «Росія», називати русів «росіянами» за багато століть до виникнення російської держави. Важливим є усвідомлення глибини й важливості зв'язків Русі з нашою сучасністю, розуміння її місця в тогочасному світі як важливого суб'єкта європейського історичного процесу та одного з його культурних осередків» ...й інші [6, с. 21–22].

Методи та прийоми розвитку критичного мислення. Спрямовані на формування умінь аналізувати, порівнювати, узагальнювати певні події чи факти. Ефективними, на наш погляд, стали такі: «асоціативний кущ», «бортовий журнал», «кластер», «ментальна карта» та інші. Прийомам розвитку критичного мислення є «інтерв'ю з історичною постаттю» (експертом чи іншими учасниками). Студенти об'єднуються в групи, які обирають співрозмовників, готують низку питань, спостерігають й аналізують хід й майстерність ведення розмови. Доцільно добирати завдання, які спонукають здобувачів вищої освіти до пошуку.

Інтерактивні методи навчання. Дають можливість у командній взаємодії добирати відповіді на важливі питання. Робота у групах розширює простір для виявлення індивідуальних здібностей кожного із учасників, що завершується обґрунтуванням спільного рішення. У науковій літературі розроблено низку інтерактивних методів

навчання («шкала думок», «займи позицію» та інші). Ефективним, на наш погляд, є метод прогнозування. Алгоритм його проведення: викладач рекомендує тезу для міркування (історичну подію), студенти у групах передбачають наслідки чи розвиток події. Кожна із груп пропонує свою відповідь на питання. Як приклад, теза для прогнозування – Революція Гідності та її вплив на розвиток громадянського суспільства. Учасники груп, опираючись на факти, власні спостереження, розповіді очевидців, аналізують зміни, що сталися у розвитку демократичного суспільства й прогнозують подальші кроки його реформування.

Моделювання. Ділові ігри професійного спрямування є одними із ключових. Ми їх поділяємо на ситуативні та компетентнісно орієнтовані. Перша група включає моделювання ситуацій у майбутній професійній діяльності педагога, що вимагають дослідження й розв'язання; друга – підготовку й проведення фрагментів занять (уроків) з історичних дисциплін зі студентами групи та їх обговорення. У практиці проведення практичних занять активно застосовуються ігри-симуляції. Як приклад: «Я на зустрічі з депутатом, де обговорюються питання розвитку музейної справи на Закарпатті». Заздалегідь обирається кількість учасників, рекомендуються дискусійні питання, визначається план гри, проводиться власне гра, обговорюються навчальні результати.

Тренінговий метод. Передбачає проведення тренінгів зі здобувачами освіти та методичну підготовку їх до майбутньої професійної діяльності. Наш погляд зосередився на застосуванні «синанон-методу». Професійне навчання відбувається як ділова гра, у процесі якої учасник тренінгу опитується членами групи за самостійно опрацьованою темою. [10, с.76]. Таким чином, апробується практична готовність здобувача вищої освіти до вирішення питань в умовах професійного спілкування.

ІК-методи. Включають методи навчання із використанням інформаційно-комп'ютерних технологій, один із яких – метод вебквесту, що формує аналітичні уміння, сприяє розвитку критичного мислення й спрямований на концептуалізацію одержаних компетенцій з історії/інтегрованих курсів.

В умовах інформаційної війни слід звернути увагу на способи перевірки достовірності інформації. Вивчаючи дослідження вітчизняних учених, ураховуючи реалії сьогодення, вважаємо за доцільне ознайомити здобувачів вищої освіти

із алгоритмом застосуванням факт-чекінгу як прийому перевірки інформації. Він представлений таким чином: 1) факт-чекінг фотофейків – перевірка достовірності фото/зображень: визначення оригінальності зображення та слідів обробки спеціальними редакторами; 2) факт-чекінг відеофейків – перевірка достовірності відеоконтенту: перевірка оригінальності відео, розміщених у соціальних медіа, через пошук вихідного матеріалу; 3) факт-чекінг інформаційних повідомлень – перевірка достовірності вербального контенту: пошук аналогічної інформації на інших ресурсах та порівняння їх змісту; встановлення відповідності заголовку та сутності події [7, с. 16–17]. Інструментами перевірки можуть бути: інформація вітчизняних засобів масової інформації; порівняльний аналіз медіатексту різних дослідників; відповідність факту хронологічним межам тощо.

Сьогодні майбутньому педагогу необхідно працювати з матеріалами уроків на платформах «На урок», «ІЗЗІ», із яких можна дізнатися про досвід роботи вчителів історії. Особливо

акцентуємо увагу студентства на важливості використання методичних матеріалів для вчителів Українського інституту національної пам'яті [11]. У цей кейс входять: методичні рекомендації, презентації, навчальні ігри, відеоматеріали, листівки, проекти. Вони дають можливість пізнати історію України на фактах, розповідях очевидців, сприяють громадянському вихованню молоді.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, ми визначили методичні особливості організації та проведення практичних занять у закладі вищої освіти. За основу дослідження взято методику викладання історичних дисциплін у ЗВО. Закцентовано увагу на окремих методах навчання на практичних заняттях: відтворювальний, частково-пошуковий, евристичний, навчальна дискусія, методи та прийоми розвитку критичного мислення, інтерактивні, ділові ігри професійного спрямування, тренінговий, ІК-методи. Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні структурних елементів лекційно-практичних занять у ЗВО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вітвицька С. С. Педагогіка вищої школи: практикум. Навчальний посібник. Київ : Вид-во Центр учбової літератури, 2025. 314 с.
2. Давидюк Р. П. Методика викладання історії у вищій школі. Навчальний посібник. Рівне : РДГУ, 2018. 134 с.
3. Зайченко І. В. Педагогіка і методика навчання у вищій школі : навчальний посібник. 2-е вид., переробл. і доп. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 456 с.
4. Левчук І. Сучасні методики навчання в закладах вищої освіти : робочий зошит-практикум. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 80 с.
5. Маринченко Г. М. Методика викладання історії у закладі вищої освіти: навчально-методичний посібник. Миколаїв: ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 292 с.
6. Міністерство освіти і науки України. Про інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів / інтегрованих курсів у закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-instruktyvno-metodychni-rekomendatsii-shchodo-vykkladannia-navchalnykh-predmetiv-intehrovanykh-kursiv-u-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-u-20252026-navchalnomu-rotsi>.
7. Остапенко І. В. Медіаконтент як засіб розвитку громадянської компетентності молоді: методичні рекомендації. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 36 с.
8. Остропольська Є., Березовський Д., Хорошайло О. Інноваційні методики навчання студентів закладів вищої освіти в умовах дистанційної форми навчання. *IT Synergy*. 2022. Вип. 1. С. 63–75.
9. Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти. Міністерство освіти і науки. Наказ від 30.07.2024. № 1072. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1072729-24#Text>.
10. Стинська В. В. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2022. 180 с.
11. Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uin.gov.ua/informaciyni-materialy/vchytelyam>.

Хома О. М.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 17.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 14.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.02.2026

